

Румунска православна црква и њена савремена наука

ИВАН ПЕТРОВИЋ

Румунска православна црква добија своју аутокефалност од Цариграда 1885. године, а ранг патријаршије стиче 1925. год. Као таква, она је једна од најмлађих помесних православних цркава која је у своме првом формирању добрим делом чедо наше, Српске цркве. Иако је за своју пуну афирмацију црпела снагу махом из врела Руске православне цркве, а делимично и из грчких извора, ипак је њен развој био условљен специфичним околностима.

Колико је пак Румунска православна црква имала среће да мање од нас буде под турском влашћу, утолико је — иако једини представник Православља међу романским народима — била непрестано под ударом Ватикана, било директно или индиректно, од унијата, нарочито на терену Трансилваније, у време аустроугарске владавине. А било је чак и узајамне спреге Рима и Цариграда противу ње, када је она била на страни Русије.¹

Као таква, Румунска православна црква је имала да издржи тешка искушења, из којих је, најзад, изашла као победник. У овим искушењима она је морала и свој кадар да оспособи како би могла одолети свима невољама. Стога је румунски сквештеник морао формирати високу свест код својих верника. Но у тој дугој и тешкој борби традиција румунског народа на неговању и одржавању румунског православља одиграла је знатну улогу. Зато је и речено да „жижа божанског култа Румуна лежи у њиховој традицији, која се преносила као свети аманет са колена на колена“.²

Свој велики успон Румунска црква је постигла благодарјећи околностима да је то Црква једног народа једне вере као и богатству своје земље, која у току ратова није уништавана. Чак ни други светски рат они нису осетили, као други народи.

Но сем материјалног богатства, ова Црква је дочекала ослобођење и са својим очуваним кадром. Овде треба напоменути само то да је Румунија у времену између два минула светска рата имала два

¹) В. опширније: И. Петровић, Из историје Румунске црквене проповеди, Богословље, XIII, свеска 1 и 2, Београд 1969, 169—180.

²) L'église orthodoxe Roumaine. Edition de l'Institut Biblique et Mission orthodoxe, Bucuresti 1962. La vie religens dans le patriarhat roumain, 49.

теолошка факултета, у Черновицу и Букурешту, четири теолошке академије и преко десет богословија. Стога Румунској православној цркви није било тешко да се прилагоди новонасталим променама. И она је то учинила на један јединствен начин.

Без обзира на тешкоће она је ипак била у стању да мобилише своје снаге и да их стави у покрет. Чврст контакт између вишег и нижег клира, као и између свештенства и пастве учинио је своје. Зато једна еминентна личност ове цркве са задовољством констатује: „Успостављање чврстог контакта између нашег вишег и нижег клира с једне, као и перманентна спона свештеника—пастира са својим стадом с друге стране, бедем су наше снаге, основ нашег новог апостолства, на којем нови румунски свештеник сјајно дела”.³

Оваквој њиховој чврстости доприноси, пре свега, њихова персонална служба: установа викаријата, консилијера и администратора, како при самој Патријаршији, тако и при свакој митрополији или епархији—епископији.

Захваљујући томе, данашња Румунска црква стоји на челу 16 милиона православних душа, под руководством Његове Светости Јустинијана, два викарна епископа пет митрополита и осам епархијских архијереја, укључујући ту и једног у САД. Данашња Румунска црква има око 10.000 парохијских свештеника са приличним бројем капелана, од којих 8.000 са академском спремом, на 8.600 парохија. Сам Букурешт има 250 храмова са 400 свештеника. Овде и у још неким местима се врши свакодневно литургија. Број домова у градским парохијама износи 500, док сеоске имају по 400. Градске парохије се попуњавају конкурсом, и од кандидата се захтева висока школска спрема са најмање 15 година стажа и истицања на црквеном пољу. За престоницу се бирају они са високом спремом и 20 година службе, уз специјалне личне квалитете кандидата. Како у самом Букурешту, тако и у другим већим местима, на парохијама има и изванредан број доктора науке.

Паралелно са прилагођавањем Румунске цркве новонасталом стању румунска теологија гради нове стазе, јер нове друштвене промене императивно захтевају и од румунског свештеника нови начин делања. Стога чујемо опомену: „Ново време и нови догађаји се одражавају и на нашу (румунску) теолошку науку. Зато је наша црква позвала цели клир да се напаја на извору делања нове теологије. Зато су данас наше теолошке школе дужне да формирају и оспособљавају такве кандидате који ће учити свој народ на савремени начин”.⁴ Отуда савремена румунска теологија, како квантитативно тако и квалитативно, оре нову дубоку бразду. Квантитативно иде, пре свега, у давању што већег обима грађе уопште, док се квалитативно креће у излагању и обради нових тема. Иде се, дакле, двома стазама, од којих је једна усмерена ка формирању новог начина, тј. метода учења и излагања грађе св. Откровења, док друга тежи ка стварању нових језичких форми и облика изражавања, ка креирању новог стила.

³ Pr. Dr. Corneliu Sarbu, *Preotul vremurilor noastre. Duazeci de ani din viata Bisericii Ort., Bucuresti, 1968, 149.*

⁴ На истом месту.

За овакав крупан подухват Румуни су имали сигнал и од самог кормилара брода своје цркве, Његове Светости патријарха Јустинијана, који препоручује: „Нова су времена собом донела нове обавезе и професорима теологије. Зато су они данас дужни да сиђу са теоретских сфера на терен текућих потреба времена, да не обрађују теологију само ради теологије, као што се то некад чинило, него да иду у корак са потребама и актуелним тежњама цркве”.⁵

Садржај румунске теологије се износи најпре у њиховим факултетским уџбеницима, а потом и кроз црквену штампу, часописе и листове. Ту се, пре свега, истичу: *Студије Старог завета* (Studii Vecilui Testament). Градиво је подељено на два дела: 1) општи систематски увод у материју и 2) посебне студије о појединим књигама Старог завета. Обрада је широког захвата, јер се узимају у обзир и неке апокрифне књиге. Егзегеза даје широк простор псалмима, Причама Соломоновим, Књизи проповедника, и др. Са овог врела румунски теоретичари црпе свеже мотиве и дивне идеје за обраду разних тема, поготову на пољу црквеног проповедништва.

Овде се мора указати и на *Студије Новог завета* (Studii Nouului Testament), издате у два тома, на 207 страна, у Букурешту 1954. Први је општи увод, док други садржи посебну систематску обраду самих новозаветних списа. Треба напоменути да из ове области има пуно радова многих њихових теоретичара. Егзегеза углавном почива на тумачењима св. Василија Великог, св. Григорија Богослова, Блаженог Августина и других, а нарочито св. Јована Златоустог. Заиста, изузетно значајну улогу у румунској савременој богословској литератури чине преводи и тумачења дела св. Јована Златоустог, међу којима истакнуто место заузима обрада његових омилија.

Дисциплину догматског богословља обрађује и предаја на Богословском факултету проф. др Димитру Станилоаје, један од најистакнутијих догматичара Румунске цркве. Он је на темељу радова Н. Кристескуа, Исидора Тодорануа и Ј. Петреуца давао своје допуне и ту целокупну грађу систематски средио у један репрезентативан научни рад. Његова *Догматика* садржи 1006 страна, а објављена је у Букурешту 1958. год. Ван ових оквира професор Станилоаје држи своја садржајно веома богата предавања докторандима. Он, на пример, по неколико часова посвећује теми о улози љубави у Светој Тројици; затим о слабостима људских умовања, унесених у оквир Светог откровења, од стране римокатолика и протестаната. У вези тих неправославних силогизама он вели: „Људске умотворине додате у времену морају се у времену и распасти на огњу божанском Св. откровења”. (на предавању 14. маја 1969. у Букурешту).

Историја опште хришћанске цркве (Istoria Bisericii Universală) објављена је у Букурешту 1956. у два тома: на 398 и 467 страна. Овде је најпре реч о првој фази развоја хришћанства, о антихришћанским јересима, па о шизми, а потом и монаштву. Посебно се обрађује култ, дисциплина и живот хришћана од почетка до данас.

⁵ Justinian Patriarhul Bisericii Ort. Rom., Umanism evanghelic si responsabilitatea chrestina. Duaozesi da ani din viata Bisericii Ort. Rom., Bucuresti 1968, vol. IX, 50.

Патрологија објављена је 1956. Износи систематски приказ живота, рада и учења светих отаца, црквених учитеља и хришћанских писаца уопште, од времена св. апостола до епохе св. Јована Дамаскина. Патрологијом се бави више људи, а само у Букурешту има четири доктора теологије из области патристике, који су студирали и докторирали у иностранству.

Историја Румунске цркве објављена је у Букурештву 1958. у два тома, на 464 и 656 страна. Од нарочитог су интереса оне странице на којима се говори о борби Румуна уопште, а нарочито о дугој борби против римокатолика, протестаната, као и унијата, где је дошла до изражаја њихова пуна свест, и где су тенденције Ватикана постигле сасвим супротан ефекат.

Кад је реч о *моралном богословљу*, мора се одмах рећи да је оно више на философској основи.

Црквено право почива махом на изворима нашег каноничара Милаша.

Литургика почива на темељима чувених литургичара, професора из Черновице, Василија Митрофановића и Теодора Трнавског. Њих је, као што се зна, код нас превео и допунио пок. проф. Л. Мирковић.

Што се тиче *Педагогике* и *Методике религијске наставе*, мора се рећи да њихова обрада не представља неки изузетан резултат.

Апологетика је још пре две деценије искључена из наставног програма о чему ће бити речи касније.

Ни *Пастирско богословље* се не предаје као теоретска дисциплина посебно, јер румунска практична теологија сматра да је најефикаснији метод — формирање кандидата на темељу самога Светог писма, једином и главном, живом извору. Једино Свето писмо може дати снагу и правилну оријентацију пастиру у његовом свакодневном раду. То је, изгледа, зато што је пастирско поље делања широко, разноврсно и веома компликовано, па су и теоретски калупи ту заиста немоћни.

Што се пак тиче *Омилитике*, она код Румуна још нема савремен уџбеник. То опет не значи да њезина грађа у времену минуле две деценије није дала крупан допринос.

Интересантно је да Румуни негују и неке посебне дисциплине, и то: 1) Антологију латинских и 2) Антологију грчких црквених писаца, 3) Старословенски језик, и 4) Словенско-румунски научни речник.

Антологија латинских црквених писаца обухвата биографије латинских писаца, белешке, коментаре и један речник. *Антологија грчке патристике* даје веома богату грађу из доба златног хришћанског века. За нас би посебну вредност представљао њихов рад на пољу *Старословенског речника*, коме је темељ ударио још у 16. веку професор И. Непреско. У радовима из ове области лежи богатство грађе из историје о старим Словенима, насељеним у Румунији, који захтева посебну студију.

Теологија се не износи само у школским уџбеницима. Румуни објављују своје радове пре свега у централним листовима и часописима: *Biserica ortodoxa Romana* са тиражом од 10.000 примерака,

Studii teologice, такође у тиражу од 10.000 примерака, Ortodoxia (у 4.000) и Glasul Biserici (у 4.600 примерака). Дobar део научних радова излази у органима неких митрополија и епархија, чији тираж износи по 2.500 примерака, а у митрополији у Јашу са 3.700. Овакав рад је омогућен и зато што они имају седам великих штампарија. Уз све то и Синод Румунске цркве издаје по потреби посебна научна и популарна дела.

Благодарећи своме наслеђеном благу из ранијег времена и благодарећи својој брзој адаптацији новонасталим приликама у земљи Румуни и количински и квалитативно беру лепе плодове.

Идући пак линијом количине — „писати што више и писати што брже” — природно је што се понегде опажају и слабости, од којих нису поштеђени ни већ опробани писци.

Други њихов недостатак је условљен наслеђем прошлости. Недостаје им сажетости и логичне повезаности са дотичном темом. Све то опет не значи да њихово стваралаштво у новије време није учинило видан напредак, како квалитативно тако и квантитативно.

То се пре свега огледа у одбацавању старог хипотетичног или апологетског начина излагања хришћанског учења о вери и моралу и у прихватању новог, позитивног, тј. аксиоматског.

Својим оваквим замахом Румуни стварају праву обнову, којом бришу све хипотезе и свако нагађање. У томе духу они све своје концепције стављају на базу бескомпромисног излагања, где нема места за „можда” или „да ли је или није”, што би само наводило слушаоца на колебање или сумњу. Отуда у таквом стваралаштву нема места за апологетику као посебну научну дисциплину. Она је стварно искључена из њиховог програма.

Оваквим својим ставом Румуни иду новим путем у тумачењу Божанског Откровења. Уз то теже и за новим обликом у изразу, у језику и излагању мисли. На место старог сухопарног вербализма рађа се нови, свеж језик. Живо, јасно и сликовито приказивање истине брише магле и нејасноће која су вековима кочиле брже и правилније образовање верника.

Кратко речено, на темељу Светог писма и Светог предања, указујући на дивне примере пророка у Старом и светих апостола у Новом завету, а илуструјући богатим примерима Светих отаца и учитеља Цркве, савремена румунска теологија све то повезује са очитим примерима из конкретног живота и тако приступа савременом човеку природно, присно, живо и сликовито. Стога није необично да се међу њиховим савременим радовима нађу и такви који обрађују старе ствари на сасвим нов начин. Тако на пример проф. Димитру Белу обрађује Стари завет, Иконографију и литургијске химне као извор омилитике, а свете Оце као материјал омилитике.

Питању екуменизма и екуменског покрета Румуни поклањају велику пажњу. Поред патријарха Јустинијана, овим се баве и професори Ливиу Стан, М. Шесан и други. О уједињењу хришћанства пише Емилијан Василеску. У тој области су и неке докторске дисертације: јеромонах Венијамин Миклеа обрађује тезу „Свети Јован Златоусти као проповедник хришћанског јединства”, а докторант Шебу Себастијан: „Блажени Августин као проповедник уједињења црква”.

На крају треба истаћи и то да је главни период стваралаштва код Румуна почео 1948. године. Дотле код њих нису забележени значајни успеси или подухвати. Зато је 1968. година и прослављена као двадесетогодишњица плодног делања, као јубиларна, историјска. То је била година смотре и процене протеклог периода. Стога су том приликом рекли своју реч многи еминентни представници Румунске цркве. Међу њима се посебно истакао митрополит Николај Корнеану, који је рекао: „Наши теолошки радници у времену од двадесет година прилагодили су се новим приликама, што је више било могуће, и то на тај начин, што су самој теологији, новим начином и новим језиком приказивања Светог откровења, дали свој прилог, и то с великим успехом, јер се наша теологија заиста нашла у служби цркве и народа.⁶

⁶ JPS Mitrop. Nicolae Corneanu, *Teologia in slujba victi. Duaozeci de ani de viata*, Bisericii Ort. Romane, Bucuresti, 1968, 264.

Summary

Ivan Petrovich

THE ROMANIAN ORTHODOX CHURCH AND ITS CONTEMPORARY THEOLOGY

Since the Romanian nation passed through the First and Second World Wars without great losses in population, the Romanian Orthodox Church (which coincides with Romanian nation) could peacefully promote its spiritual mission. The theological faculties of Chernovitz and Bucarest reached the high level of recognition in the whole Orthodox world. The only orthodox nation from the Latin stock, Romania shows evident signs of the innate latin sense for good organization. The Romanian Orthodox hierarchy fit into the new situation smoothly, so that nowadays the Romanian Church seems to be the best organized among the Orthodox sister Churches. The theological academies and seminaries are adapting their methods to the new needs of the preparation for the priesthood. The signal for this adaptation was given by the Patriarch Justinian himself. All the curricula of the theological schools were updated and the manuals for all theological subjects were rewritten by the best theologians.

The best sign of the genuine renewal of the Romanian Orthodoxy is the obvious return to the patristic sources of the perennial theology. The leading theologians of Romania participate also in the ecumenical movement.